

Son Ekonomik Krizin KOBİ'ler Üzerinde Etkisi ve Tokat İli Örneği

Nevin YÖRÜK*

The financial problems of the Small and Medium Sized Enterprises (SME's) which play a very important role in the Turkish economy have become a serious issue. The financial problems of SME's get worse during crisis since they have a fragile structure and have generally difficulty in overcoming difficulties. The last economic crisis of the Turkish economy has affected all producing sectors and the SME's. In this study, the economic effects of the last crisis on the SME's and their financial foundations have been described by using an appropriate method. The results of these inquiries which have been carried on in Tokat are presented. The results which have been obtained by the inquiry method, discusses and provides some solutions to the financial problems posed.

ÖZET

Ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip KOBİ'lerin sorunları arasında finansal sorunlar ilk sırayı almaktadır. KOBİ'lerin var olan finansal sorunları kriz dönemlerinde daha da derinleşerek, işletmeleri olumsuz yönde etkilemekte ve başarısızlığa götürmektedir. Türkiye'de yaşanan son ekonomik kriz, tüm reel sektörü olduğu gibi KOBİ'leri de etkilemiştir. Çalışmada, son ekonomik kriz sonrasında KOBİ'lerin finansal yapıları ve krizin etkilerini belirlemek amacıyla Tokat ilinde yapılan anket sonuçları sunulmuştur. Anket çalışması ile elde edilen sonuçlar tartışılmış ve sorunlara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

1. GİRİŞ

Türkiye'de yaşanan son ekonomik kriz (21 Şubat 2001), reel sektörü olduğu gibi toplumun tüm kesimlerini de etkilemiştir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler gerek sayıları gerek sanayi üretimindeki payları ve milli gelire katkıları bakımından ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmada KOBİ'lerin son ekonomik kriz sonrasında finansal yapıları ve krizin etkilerini belirlemek amacıyla Tokat ilinde anket çalışması yapılarak sonuçlar değerlendirilmiştir

* Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İ.İ.B.F. İşletme Bölümü Öğretim Üyesi.

2. SON EKONOMİK KRİZ

Türkiye'de 2000-2001 yıllarında yaşanan krizlere müsait zemini hazırlayan öğeler şu şekilde özetlenebilir (KEYDER, 2001;37) :

1. Aşırı değerli TL.
2. Cari işlemler açığının kritik sınırın üzerinde seyretmesi,
3. Sermayeden yoksun mali sektör,
4. Açık pozisyonlar (banka-reel-kamu),
5. Kamu bankalarının görev zararları,
6. Bütün bunların sonucu olarak özellikle mali sektörün taşıdığı kur ve faiz riskinin artması.

Son ekonomik kriz devalüasyon ile sonuçlanmıştır.

Türkiye'de bankaların yaklaşık 20 milyar dolar, üretici firmaların ise 35 milyar dolar döviz borcu bulunmaktadır (TCMB). Devalüasyon ile bu borçların TL karşılıkları artmış ve şirketler ödeme güçlüğüne düşmüşlerdir. İmalat sanayiindeki firmalar ise ya ayakta kalamayacaklar ya da katlanan borçlarını ödeyebilmek için küçülme yolunu seçeceklerdir. Küçülme ise daha az üretim ve çok sayıda işçi çıkartımı sonucunu getirecektir. Böylece kasım krizi nedeniyle 2001 yılında küçülmesi beklenen Türkiye ekonomisi, daha fazla küçülecektir. Diğer yandan, kur politikasının terk edilmesinin fiyatlar üzerinde önemli yansımaları olacaktır. Kurların serbest dalgalanmasına geçilmesiyle birlikte, ilk aşamada ithal malların ya da Türkiye'de üretilmekle birlikte girdileri ve ara malları ithal edilen malların fiyatı devalüasyon oranında artacaktır. Devalüasyon gerçekleşip, döviz kurları serbest bırakıldıktan sonra, dövizdeki her artış günlük olarak malların fiyatlarına yansıtacaktır.

3. KÜÇÜK VE ORTA BOY ÖLÇEKLİ İŞLETMELER VE FİNANSMAN SORUNLARI

Ülkelerin kalkınma seviyesi ve sektörler arasındaki farklılıklar nedeniyle KOBİ tanımlamaları, ülkeden ülkeye, sektörlerden sektöre hatta bölgeden bölgeye bile değişebilmektedir. KOBİ tanımlamasında Avrupa Komisyonunun tanımlamasına göre, 250'den az işçi çalıştıran işletmelerin KOBİ olduğu kabul ediliyor (KOBİNET).⁽¹⁾

Türkiye'deki işletmelerin %99.2'sini küçük ve orta boy ölçekli işletmeler oluşturmaktadır. Bu işletmelerin toplam istihdam içersindeki payları %61, yaratılan katma değer içindeki payları ise %27.3'dür (DİE, 1997).

Türkiye'deki yapılan çalışmaların büyük çoğunda, işletmelerin sorunları arasında finansal sorunlar birinci sırayı almaktadır. Finansal sorunlar işletmelerin kuruluş

(1) EURO-Info, 88/EN, <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB3>.

aşamasında özsermaye yetersizliği olarak başlamakta ve uygun dış kaynak bulmada karşılaşılan sorunlar, yetersiz ve maliyeti yüksek krediler, enflasyon, döviz kuru ve diğer etmenlerle devam ederek işletmeyi olumsuz yönde etkilemekte, işletmenin verimlilik ve rekabetini güçleştirmektedir.

İşletmelerin yatırım döneminde başlamakta ve işletme döneminde de devam etmekte olan KOBİ'lerin en önemli sorunlarından finansman sorunlarının diğer nedenleri ise, Türkiye'deki bankacılık sisteminin daha çok büyük firmaların yönetiminde olması, ekonomik istikrarsızlık, devlet teşvik politikası ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerdir. Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısından, işletmelerin geleneksel yapılanmalarından kaynaklanan sorunları çeşitli araştırmalarda;⁽²⁾

- Öz sermaye yetersizliği
- İşletme sermayesi yetersizliği
- Kredi temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler
- Sermaye piyasasından fon elde etmede karşılaşılan güçlükler
- Finansal yönetimde yetersizlik

olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin yaşadığı son ekonomik kriz, küçük ve orta boy ölçekli işletmelerin var olan finansman sorunlarını daha da derinleştirmiştir.

4. SON EKONOMİK KRİZİN TOKAT İLİNDE BULUNAN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK ANKET ÇALIŞMASI

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırma, Tokat ilinde faaliyette bulunan KOBİ'lerin son ekonomik kriz sonrasındaki finansal yapıları ve krizin etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Ülkemizde KOBİ'lerin finansal yapıları ve sorunları gerek sektörel, gerek bölgesel ve gerekse ölçek boyutlarına göre önemli farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle araştırma amacına ulaşabilmek için çeşitli sınırlamalar getirilmiştir. Bunlar;

- Araştırmanın uygulama alanı Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Tokat ilindeki küçük ve orta boy ölçekli işletmelerdir.
- Anket kapsamına anonim ve limited şirketler alınmış, sektör ayrımı yapılmamıştır.

(2) S.CANBAŞ, "Küçük ve Orta sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye'de ve Avrupa'da Küçük ve Orta Boy Sanayii İşletmelerine Sağlanan Finansal Destekler", 3. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Kapadokya, 1989, s.11; İTO, "1991 Yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması", Yayın No:18, 1992, s.97; İSO, "1992 Yılında Küçük ve Orta Boy Sanayii Kuruluşları", Yayın No:10, 1992; KOSGEB, "Türkiye İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Profili", KOSGEB Yayınları, 1993.

- Araştırma'da 1-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük, 50-250 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletme olarak kabul edilerek bu işletmelere anket çalışması uygulanmıştır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yüz yüze anket yöntemi kullanılarak, ankette kapalı ve açık uçlu sorularla ve soruların önem derecesine göre sıralanması istenerek bilgi toplama yoluna gidilmiş olup, sonuçlar önem derecelerine göre ve ağırlıklı ortalamalara göre değerlendirilmiştir (1:çok önemli, 2:önemli, 3:az önemli, 4:önemsiz). Tokat Sanayi ve Ticaret Odası kayıtlarına göre il merkezinde toplam 143 adet A.Ş., 420 adet ise limited şirket bulunmaktadır. Ancak toplam 563 şirketin yaklaşık %30'ü faaliyette değildir. Bunlardan 60 şirket ile anket çalışması yapılabilmektedir.

Tablo 1: Tokat İli Sanayii ve Ticaret odasına kayıtlı İşletmeler

Şirket türü	Genel Toplam
Anonim	143
Limited	420
Toplam	563

4.3. Anketin Uygulanması

Anket soruları dört grupta toplanmıştır.

1. Grup Sorular: İşletmelerin yapısal özelliklerini tespit etmeye ilişkin sorular.
2. Grup Sorular: İşletmelerin finansal plan, karar ve tercihlerine ilişkin sorular
3. Grup Sorular: İşletmelerin finansal sorunlarının tespitine yönelik sorular
4. Grup Sorular: İşletmelerin gelecek ile ilgili beklentilerini tespit etmeye yönelik sorular.

Araştırma sonuçları, SPSS istatistik programından yararlanılarak değerlendirilmiştir.

4.4. Araştırma Sonuçları ve Değerlendirme

4.4.1. İşletmelerin Yapısal Özelliklerini Tespite İlişkin Sorular.

4.4.1.1. İşletmenin Hukuki ve Sektörel Konumu

Ankete katılan işletmelerin %43.3'ü anonim şirket, %54.7'si ise limited şirkettir.

Tablo 2: Ankete Katılan İşletmelerin Hukuki Yapısı

Hukuki yapı	Frekans	Dağılım (%)
Anonim	26	43.3
Limited	34	54.7
TOPLAM	60	100

Anket yapılan işletmelerin sektörel dağılımı ise; %43.3 üretim sektöründe, yüzde 16.7'si hizmet sektöründe, % 40'u ise ticaret sektöründe yer almaktadır.

Tablo 3: Ankete Katılan İşletmelerin Sektörel Durumu

Sektör	Frekans	Dağılım (%)
Üretim	26	43,3
Hizmet	10	16,7
Ticaret	24	40,0
TOPLAM	60	100

107

4.4.1.2. İşletmelerin Personel Sayısı

İşletmelerin personel sayılarına bakıldığında anket yapılan işletmelerin %96.7'si küçük işletme oldukları ve personel sayısının 1-49 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 4: İşletmelerin Personel Sayısı

Personel sayısı	Frekans	Dağılım (%)
1-10	32	53,4
11-49	26	43,3
51-100	2	3,3
101- 200	0	0
200-250	0	0
TOPLAM	60	100

4.4.2. İşletmelerin Finansal Plan, Karar ve Tercihlerine İlişkin Sonuçlar

4.4.2.1. Finansal Planlama

İşletmelerin yüzde 70'inde finansal planlama yapılmakta olup, yapılan bu planların %57.1'i kısa süreli, %14.3'ü yalnızca uzun süreli, %28.6'si ise hem uzun süreli hem de kısa sürelidir.

Tablo 5: Finansal Planlama Yapan İşletmeler

Finansal planlama	Frekans	Dağılım (%)
Evet	42	70,0
Hayır	16	26,7
Cevap vermeyen	2	3,3
Toplam	11	100

Tablo 6: Finansal Plan Türleri

Finansal plan türleri	Frekans	Dağılım (%)	Dağılım (%) (Fin.plan yapan iş.)
Yalnız kısa dönemli (bir yıldan az)	24	40,0	57,1
Yalnız uzun dönemli (bir yıldan fazla)	6	10,0	14,3
Her ikisi birlikte	12	20,0	28,6
Cevap vermeyen	18	30,0	0
Toplam	60	100	100

4.4.2.2. Finansal Planlamayı Geçersiz Kılan Faktörler

KOBİ'lerden finansal planlamayı geçersiz kılan faktörlerin her birini önem derecesine göre sıralamaları istenmiş ve alınan cevaplara göre; finansal planlamayı geçersiz kılan faktörlerin başında %26.98 ile döviz kuru, enflasyon ve faiz belirsizliği olarak 1. sırada görülmektedir. İkinci sırada %25.34 ile yüksek enflasyon, 3. sırada %24.80 ile yüksek faiz ve 4. sırada %22.89 ile politik istikrarsızlık yer almaktadır (ağırlıklı ortalamalara göre).

Tablo 7: Finansal Planlamayı Geçersiz Kılan Faktörler

Finansal planları geçersiz kılan faktörler	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Toplam F	Ağırlıklı Toplam	AğTop. %	Sıralama
Yüksek faiz	32	12	2	14	60	182	24,80	3
Yüksek enflasyon	28	14	14	4	60	186	25,34	2
Politik istikrarsızlık	26	12	6	16	60	168	22,89	4
Döviz kuru, enflasyon ve faiz belirsizliği	32	18	6	4	60	198	26,98	1
Diğer	0	0	0	0	-	-	100	

4.4.2.3. İşletmelerin Yurtiçi Faiz Oranlarındaki Artışa Tepkileri

İşletmeler, yurt içi faiz oranlarındaki artışa tepkilerinin her biri önem derecelerine göre sıralanmaları istenmiş; 1.sırada %15.49 ile satılan mala zam yapılmakta, 2.sırada %14.79 ile satılan maliyeti ve diğer giderlerde kısıntıya gidilmekte ve 3. olarak %14.61 ile yatırımlar kısılmaktadır. 4.sırada %11.97 ile banka kredisi azalmakta, 5.sırada bünyede bırakılan fonlara yönelinmekte (%10.92) ve 6. sırada ise sermaye artışı (%9.86) yapılmaktadır (ağırlıklı ortalamalara göre).

Tablo 8: İşletmelerin Yurtiçi Faiz Oranlarındaki Artışa Tepkileri.

Faiz oranlarındaki artışa tepkiler	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Toplam F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama
Banka kredisi azalmaktadır.	14	12	10	24	60	136	11,97	4
Satılan mala zam yapılmaktadır.	22	18	14	6	60	176	15,49	1
Satılan malın maliyeti ve diğer giderler kısılmaktadır.	24	14	8	14	60	168	14,79	2
Tahvil ve finansman bonosuna yönelinmektedir.	0	2	4	54	60	68	5,99	9
Sermaye artışı yapılmaktadır.	12	4	8	36	60	112	9,86	6
Ticari kredi kullanılmaktadır.	4	14	4	36	60	102	8,98	7
Bünyede bırakılan fonlara yönelinmektedir	14	8	6	32	60	124	10,92	5
Yurt dışından borçlanılmaktadır	6	2	2	50	60	84	7,39	8
Yatırımlar kısılmaktadır	28	8	10	10	56	166	14,61	3
Diğer, belirtiniz	0	0	0	0	0	0	0	

4.4.3. İşletmelerin Finansal Yapıları ve Sorunları

4.4.3.1. Finansman Sorunu

a) Finansman Sorununun Varlığı

İşletmelerin %83.3'ünde hala bir finansman sorunu vardır.

Tablo 9: Finansman Sorununun Varlığı

Fin.Sorununun varlığı	Frekans	Dağılım (%)
Evet	50	83,3
Hayır	8	13,3
Cevap vermeyen	2	3,3
TOPLAM	60	100

b) Finansman Sorununun Kaynağı.**Tablo 10: Finansman Sorununun Kaynağı.**

Finansman Sorununun Kaynakları	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Kredi konusundaki güçlükler	28	6	2	16	150	13,04	4
Öz kaynak yetersizliği	14	16	10	12	136	11,83	5
Çalışma sermayesindeki artış	10	14	8	18	116	10,09	6
Alacak tahsilindeki gecikmeler	30	12	4	6	170	14,78	2
Satış karlılığının düşüklüğü	18	18	14	2	156	13,57	3
Maliyetlerdeki artışlar	30	20	2	8	192	16,70	1
Yatırımlar	16	2	10	24	114	9,91	7
Diğerleri	22	6	2	6	116	10,09	6

KOBİ'lerin finansman sorununun kaynaklarının her biri önem derecesine göre sıralandığında ise; 1.sırada %16.70 ile maliyetlerdeki artışlar, 2. sırada %14.78 ile alacak tahsilindeki gecikmeler, 3.sırada %13.57 ile satış karlılığının düşüklüğü, 4.sırada %13.04 ile kredi konusundaki güçlükler ve 5. sırada ise % 11.83 ile özkaynak yetersizliği almaktadır (ağırlıklı ortalamalara göre).

4.4.3.2. Kredi Kullanımı

İşletmelerin %36.7'si kaynak ihtiyacı nedeniyle kredi kullanmaktadır.

Tablo 11: Kredi Kullanımı

Kredi Kullanan KOBİ	Frekans	Dağılım (%)
Evet	22	36,7
Hayır	38	63,3
TOPLAM	60	100

4.4.3.3. Yabancı Kaynak Sağlamada Karşılaşılan Sorunlar

Yabancı kaynak sağlamadaki karşılaşılan sorunlar sorulmuş ve işletmelerin verdiklere cevaplara göre; yabancı kaynak sağlamada karşılaştıkları sorunlar sıralandığında; 1.sırada %23.16 ile faizlerin yüksekliği gelmektedir. Diğer kaynak sağlama sorunları olarak; %18.23 ile vade kısalığı, %20.34 ile teminat göstermektaki güçlükler, %19.77 ile bürokratik işlemlerin fazlalığı ve %17.23 ile kredi miktarının azlığı gelmektedir (ağırlıklı ortalamalara göre).

Tablo 12: Yabancı Kaynak Sağlamada Karşılaşılan Sorunlar

Yabancı Kaynak Sağlamada Karşılaşılan Sorunlar	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Faizlerin yüksekliği	36	4	2	4	164	23,16	1
Teminat göstermedeki zorluklar	26	6	4	10	140	19,77	3
Kredi miktarının azlığı	14	14	6	12	138	17,23	5
Bürokratik işlemlerin çokluğu	22	6	12	8	144	19,49	4
Vade kısıtlılığı	28	6	2	10	708	20,34	2

111

4.4.3.4. Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler**a) Mevcut Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler****Tablo 13: Mevcut Kredi Sistemi Hakkındaki Görüşler**

Görüşler	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Kredi kullanılmıyor	20	2	6	26	124	15,27	4
Faiz yüksek	42	6	6	2	200	24,63	1
Vade kısa	16	18	8	14	148	18,23	2
Kredi miktarı düşük	18	10	10	18	140	17,24	3
Kredi miktarı uygun	8	6	6	36	98	12,07	6
Normal	6	10	8	32	102	12,56	5

Mevcut kredi sistemi hakkındaki görüşler olarak, işletmeler 1.sırada öncelikle faizleri yüksek bulmakta (%24.63), 2. olarak vadenin kısa olmasını (%18.23), 3.sırada ise kredi miktarının düşük olduğunu (%17.24) ifade etmektedirler (ağırlıklı ortalamalara göre).

b) Kredi Maliyeti Yüksekliği Karşısında İşletmelerin Tutumu

Kredi maliyeti yüksekliği karşısında işletmelerin tutumu öncelikle yatırım projeleri kısılması ve personel azaltımı olmuş (%20.38), ek tedbirler olarak ise stok azaltımı (19.57), öz kaynakların artırılması (%19.30) ve kapasite düşürülmesi (%18.50) olarak gerçekleşmiştir (ağırlıklı ort. göre).

Tablo 14: Kredi Maliyeti Yüksekliği Karşısında İşletmelerin Tutumu

Kredi maliyetinin yüksekliğine karşı önlemler	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Öz kaynaklar artırıldı.	18	10	14	14	144	19,30	3
Yatırım projeleri kısıldı	20	14	8	14	152	20,38	1
Stok azaltıldı	18	14	8	16	146	19,57	2
Personel azaltıldı	20	14	8	14	152	20,38	1
Kapasiteyi düşürdük	10	20	12	14	138	18,50	4
Diğerleri	0	2	2	4	14	1,19	5

4.4.3.5. İşletmelerin Borç-Alacak Yapısı

İşletmelere son ekonomik kriz (21 Şubat) ile birlikte borç alacak yapısı ne yönde değişiklik gösterdiği sorulmuştur. Son ekonomik kriz öncesinde borçları alacaklarından fazla olan şirket oranı %20 iken, kriz sonrasında bu oran %40'a yükselmiştir. Aynı zamanda bu değişim alacakları borçlarından fazla olan şirket sayısında da az daha olsa düşüşe yol açmıştır. Kriz öncesinde borcu olmayan şirket %3.3 iken kriz sonrasında ise borçsuz şirket yoktur.

Tablo 15: KOBİ'lerin Borç-Alacak Yapısı

KOBİ'lerin Borç-Alacak Yapısı	Devalüasyon Öncesi		Devalüasyon Sonrası	
	Frekans	Dağılım (%)	Frekans	Dağılım (%)
Alacaklarım borçlarımdan fazladır	24	40,0	22	36,7
Alacaklarım borçlarımdan azdır	12	20,0	24	40,0
Alacaklarım borçlarıma eşittir	22	36,7	14	23,0
Borcum yoktur	2	3,3	0	0
TOPLAM	60	100	60	100

4.4.3.6. Kredili Alımlar

a) Kredili Alım Yapan İşletmeler

İşletmelerin % 63.3'ünün kredili alımları bulunmaktadır.

Tablo 16: Kredili Alım Yapan İşletmeler

Kredili Alım	Frekans	Dağılım (%)
Evet	38	63,3
Hayır	22	36,7
TOPLAM	60	100

b) Kredili Alımların Devalüasyon Kararından Sonra Miktar Olarak Değişimi

İşletmelerin kredili alışlarının son ekonomik kriz öncesi ve sonrası miktar ve vade olarak yapısına bakıldığında; alımların %10-20 sini kredi yapan işletmelerin sayısı kriz sonrasında azalarak bu %21-30'lara kaymıştır. Ayrıca kredili alımlarının %61-90'ını oluşturan işletmeler bu miktarı alımlarının tümü kredili olmasına çevirmişlerdir. Genel olarak bakıldığında devalüasyon sonrasında kredili alım miktarı artmıştır. KOBİ'lerin devalüasyon öncesi kredili alım miktarı, toplam alışlarının %21.43'ü ($300/14=21.43$) iken devalüasyon sonrası kredili alım miktarı, toplam alışlarının %40 şeklinde artış göstermiştir ($560/14=40$).

Tablo 17: Kredili Alım Miktarı

(1) Kredili alım miktarı	(2) Devalüasyon öncesi Frekans	(3) Devalüasyon sonrası Frekans	4= (1x2)	5= (1x3)
Yok	2	2	0	0
%10	6	4	60	40
% 20	2	4	40	80
%30	0	0	0	0
%40	2	2	80	80
%60	2	0	120	0
%90	0	4	0	360
Cevap vermeyen	46	46	-	-
Toplam	14	14	300	560

c) Kredili Alımların Devalüasyon Kararından Sonra Vade Olarak Değişimi

Vade olarak incelediğimizde; kriz öncesinde 1-30 gün olarak yoğunlaşan kredili alış vadesi kriz sonrasında 31-60 gün ve 91-150 kaymıştır. Ayrıca kriz öncesinde 61-90 gün olarak gerçekleşen kredili alımlar ise kriz sonrasında 151+ güne kaymıştır.

Tablo 18: Kredili Alım Vadesi

(1) Kredili alım vadesi	(2) Devalüasyon öncesi vade Frekans	(3) Devalüasyon sonrası vade Frekans	4= (1x2)	5= (1x3)
Yok	2	2	0	0
30 gün	10	4	300	120
60 gün	0	4	0	240
90 gün	2	0	180	0
150 gün	0	2	0	300
151+ gün	0	2	0	302
Cevap vermeyen	46	46	-	-
Toplam	14	14	480	962

KOBİ'lerin devalüasyon öncesi kredili alım vadesi ortalama 34.28 gün iken (480/14=34,28) iken devalüasyon sonrası kredili alım vadesi ortalama 68.71 güne çıkmıştır (962/14=68,71).

4.4.3.7. Kredili Satışlar**a) Kredili Satış Yapan İşletmeler**

İşletmelerin %43.3'ü kredili satış yapmaktadır.

Tablo 19: Kredili Satış Yapan İşletmeler

Kredili Satış	Frekans	Dağılım (%)
Evet	26	43,3
Hayır	34	56,7
TOPLAM	60	100

b) Kredili Satımların Devalüasyon Kararından Sonra Miktar Olarak Değişimi

114 Satışlarının %41-60'ını kredili yapan işletmelerin sayısı ise azalarak, bir kısmı kredili satış miktarlarını %10-40 aralığına çekerek azalttığı, diğer bir kısmı ise miktarları %91-100 aralığına yükselterek artırdığı görülmektedir.

Tablo 20: Kredili Satımların Miktarı

(1) Kredili satım miktarı	(2) Devalüasyon öncesi Frekans	(3) Devalüasyon sonrası Frekans	4= (1x2)	5= (1x3)
Yok	0	0	0	0
%10	2	4	20	40
%20	2	2	40	40
%30	4	6	120	180
%40	10	4	400	160
%60	8	4	480	240
%90	0	6	0	540
Cevap vermeyen	34	34	-	-
Toplam	26	26	1060	1200

KOBİ'lerin devalüasyon öncesi kredili satım miktarı, toplam alışlarının %40.77'si ($1060/26=40,77$) iken devalüasyon sonrası kredili satım miktarı, toplam satışlarının %46.15'i şeklinde artış göstermiştir ($1200/26=46,15$).

c) Kredili Satımların Devalüasyon Kararından Sonra Vade Olarak Değişimi

Vade olarak incelediğimizde; kredili satış vadelerinin küçüldüğünü ve mümkünse kredili satış yapmamayı tercih ettiklerini görülmektedir. KOBİ'lerin devalüasyon öncesi kredili satış vadesi ortalama 83,18 gün iken ($3660/44=83,18$) iken devalüasyon sonrası kredili satış vadesi ortalama 62,72 güne düşmüştür ($2760/44=62,72$).

Tablo 21: Kredili Satımların Vadesi

(1) Kredili satım vadesi	(2) Devalüasyon öncesi vade Frekans	(3) Devalüasyon sonrası vade Frekans	4= (1x2)	5= (1x3)
Yok	0	12	0	0
30 gün	10	12	300	360
60 gün	18	8	1080	480
120 gün	10	6	1200	720
180 gün	6	4	1080	720
240 gün	0	2	0	480
Cevap vermeyen	16	16		
Toplam	44	44	3660	2760

4.4.4. Gelecek İle İlgili beklentiler

4.4.4.1. Enflasyon ile ilgili beklentiler

İşletmelerin %80'ini gelecek aylarda enflasyonun artacağına inanmaktadır.

Tablo 22: İşletmelerin Enflasyon Beklentisi

Enflasyon	Frekans	Dağılım (%)
Artacak	48	80,0
Düşecek	6	10,0
Aynı kalacak	6	10,0
TOPLAM	60	100

Enflasyon rakamı beklentileri ise; şirketlerin %20'si enflasyonun %56-60 aralığında, %16.7'si %61-70 aralığında, %10'u %100 olarak gerçekleşeceğini beklemektedir. Enflasyon rakamının %50'nin altında gerçekleşeceğini bekleyenlerin toplam oranı ise %36.7'dir. Enflasyon rakamının ortalama olarak ise %57,33 olarak gerçekleşeceği tahmini yapılmıştır ($3440/60=57,33$).

Tablo 23: KOBİ'lerin Enflasyon Tahminleri.

(1)Enflasyon rakamı	(2)Frekans	(3)Dağılım (%)	4=(1x2)
%15'den az	2	3,3	30
%20	6	10,0	120
%25	0	0	0
%30	4	6,7	120
%35	4	6,7	140
%40	4	6,7	160
%50	2	3,3	100
%55	4	6,7	220
%60	12	20,0	720
%70	10	16,7	700
%75	0	0	0
%80	0	0	0
%85	2	3,3	170
%90	4	6,7	360
%100	6	10,0	600
TOPLAM	60	100	3440

4.4.4.2. Kredi Faizleri

a) Kredi Faizleri İle İlgili Beklentiler

İşletmelerin %50'si, gelecek üç ay içinde kısa vadeli TL kredi faizlerinin yönünün artacağı, %33,3'ü düşeceği ve yalnızca %16.7'si ise aynı kalacağı beklentisi içindedir.

Tablo 24: İşletmelerin Kredi Faizleri Beklentileri

TL Kredi Faizleri	Frekans	Dağılım (%)
Artacak	30	50,0
Düşecek	20	33,3
Aynı kalacak	10	16,7
TOPLAM	60	100

b) İşletmelerin Kredi Faiz Tahminleri

Gelecek üç ay içinde kısa vadeli TL kredi faizleri ne olabileceği işlere soruldu. İşletmelerin %23.4'ü TL kredi faizlerinin %50'nin altında olacağını, %76.6'sı ise %50'nin üzerinde olacağı beklentisi içersindedir. %13.8'i %56-60, %10'u %61-70, %10'u %71-75, %10'u %81-85, %10'u %86-90, %10'u %95+ yönünde görüş belirtmişlerdir. Kredi faiz oranının ortalama olarak %63,33 olarak gerçekleşeceği tahmini yapılmıştır ($3800/60=63,33$).

Tablo 25: Gelecek Üç Ay İçinde Kısa Vadeli TL Kredi Faizlerinin Tahmini

(1)Enflasyon rakamı	(2)Frekans	(3)Dağılım (%)	4=(1x2)
%10'dan az	0	0	0
%15	4	6,7	60
%20	4	6,7	80
%25	0	0	0
%30	0	0	0
%35	2	3,3	70
%40	4	6,7	160
%50	0	0	0
%55	2	3,3	110
%60	8	13,8	480
%70	6	10,0	420
%75	6	10,0	450
%80	4	6,7	320
%85	6	10,0	510
%90	6	10,0	540
%95	0	0	0
%100+	6	10,0	600
TOPLAM	60	100	3800

4.4.4.3. İş Hacmi

Son ekonomik krizden sonrasında işletmelerin % 76.7'sinin iş hacminde daralma olmuş, % 23.3'ünde ise bir değişiklik gerçekleşmeyip aynı kalmıştır. İş hacmi artan işletme ise yoktur.

Tablo 26: İşletmelerin İş Hacimlerindeki Değişiklik.

İş Hacmi	Frekans	Dağılım (%)
Arttı	0	0
Azaldı	46	76,7
Aynı kaldı	14	23,3
TOPLAM	60	100

4.4.4.4. Ekonomik Kriz Sonrasında İşletmeleri Direkt Etkileyen Faktörler

Son ekonomik kriz sonrasında işletmeyi direkt olarak etkileyen faktörler ele alındığında; %24.62 ile 1.sırada devalüasyon, %22.88 ile 2.sırada iç talepteki daralma/satış imkanlarındaki azalma, %19.83 ile 3.sırada faiz artışı, %19.61 ile 4.sırada KİT ürünlerine yapılan zamlar ve %13.07 ile 5.sırada ise yüksek faizli hazine borçlanması artışı yer almaktadır (ağırlıklı ortalamalara göre).

Tablo 27: Ekonomik Kriz Sonrasında İşletmeleri Direkt Etkileyen Faktörler.

Ekonomik Kriz Sonrasında İşletmeleri Direkt Etkileyen Faktörler	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Devalüasyon	48	10	2	0	226	24,62	1
Faiz artışı	28	18	2	12	182	19,83	3
Yüksek faizli hazine borçlanması artışı	12	8	8	32	120	13,07	5
KİT ürünlerine yapılan zamlar	28	12	12	8	180	19,61	4
İç talepteki daralma/satış imkanlarındaki azalma	40	14	2	4	210	22,88	2

4.4.4.5. Son Ekonomik Krizin İşletmeye Etkileri

Son ekonomik kriz işletmenin en fazla hangi yönde etkilendiği sorulmuş ve yapılan derecelendirmelere göre, %23.53 ile 1.sırada satışlardaki azalma, %22.62 ile 2.olarak alacaklarının tahsil edilememesi, %21.95 ile 3. olarak hammadde fiyatlarının artışı, %16.72 ile 4. olarak ise üretim düşmesi ile işletmeler etkilendiğidir (ağırlıklı ortalamalara göre).

Tablo 28: Son Ekonomik Krizin İşletmeye Etkileri

Son Ekonomik Krizin İşletmeye Etkileri	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Hammadde fiyatları arttı	38	8	4	10	194	21,95	3
Siparişler yetişemez oldu	6	6	46	2	136	15,38	5
Satışlarda azalma oldu	40	14	2	2	208	23,53	1
Alacaklar tahsil edilemedi	38	10	6	6	200	22,62	2
Üretim düştü	24	6	8	16	146	16,52	4

118

4.4.4.6. Ekonomik Kriz Sonrasında İşletme Politikasında Yapılan Değişikler

Son ekonomik krize (21.Şubat.2001) tepki olarak işletme politikasında uygulanan değişiklikler saptanmaya çalışıldı. İşletmeler öncelik sırasına göre yaptıkları değişiklikler şu şekilde sıralanmaktadır: 1.Öz kaynakla finansmana ağırlık verdik (%12.21), 2.Finansman ihtiyacımızı en düşük düzeyde tutmaya çalıştık (%10.78), Yatırımları kısıtık/yatırım projelerini erteledik (%10.78), 3.Maliyet düşürücü tedbirler aldık, Üretimi kısıtık (%10.52), 4.Çalışan personel sayısını azalttık (%9.61), 5.Ürün fiyatlarımızı arttırdık (%8.83), 6.Eldeki fonları yüksek getirili menkul kıymetlere yatırdık (%8.31), 7.Satış vadelerini uzattık/vade farklarını düşürdük (%7.92), 8.Ürün fiyatlarımızı düşürdük (%5.45).

Tablo 29: Ekonomik Kriz Sonrasında İşletme Politikasında Yapılan Değişikler

Ekonomik Kriz Sonrasında İşletme Politikasında Yapılan Değişiklikler	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Finansman ihtiyacımızı en düşük düzeyde tutmaya çalıştık	28	10	4	16	166	10,78	2
Öz kaynakla finansmana ağırlık verdik	30	16	8	4	188	12,21	1
Üretimi kısmadan satışlarımızı yurtdışına yönelttik	4	2	4	48	78	5,06	
Üretimi kısıtık	26	10	6	16	162	10,52	3
Satış vadelerini uzattık/vade farklarını düşürdük	8	12	16	22	122	7,92	7
Ürün fiyatlarımızı arttırdık	12	16	10	20	136	8,83	5
Ürün fiyatlarımızı düşürdük	4	4	6	44	84	5,45	8
Maliyet düşürücü tedbirler aldık	26	6	14	12	162	10,52	3
Çalışan personel sayısını azalttık	20	12	6	20	148	9,61	4
Yatırımları kısıtık/yatırım projelerini erteledik	30	4	10	14	166	10,78	2
Eldeki fonları yüksek getirili menkul kıymetlere yatırdık	4	4	48	4	128	8,31	6

4.4.4.7. Enflasyon ve Fiyat Artışları Arasındaki İlişki

İşletmelerin %80'i enflasyon-fiyat arasındaki ilişkiyi olumsuz, %13.3'ü olumlu ve %6.7'si ise etkisiz olarak görmektedir.

Tablo 30: Enflasyon ve Fiyat Artışları Arasındaki İlişki

Enflasyon-Fiyat artışı	Frekans	Dağılım (%)
Olumlu	8	13,3
Etkisiz	7	6,7
Olumsuz	48	80,0
TOPLAM	60	100

119

4.4.5. İşletmelerin Finansal Sorunların Çözüm Önerileri**Tablo 31: İşletmelerin Finansal Sorunların Çözüm Önerileri**

İşletmelerin Finansal Sorunların Çözüm Önerileri	1.Sıra F	2.Sıra F	3.Sıra F	4.Sıra F	Ağırlıklı Toplam	Ağ.Top. %	Sıralama (ağ.ort.)
Uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmalı	54	2	2	2	228	23,03	1
İşletmenin sermaye piyasasından yararlanması için düzenlemeler yapılmalı	20	16	8	14	158	15,96	5
Küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için yeni teşvikler getirilmeli	42	14	2	2	216	21,82	2
Kredi kullanımında teminat ve diğer formalitelerin en aza indirilmesi	40	8	10	2	208	20,81	3
Bankalar dışındaki diğer finans kurumlarından yararlanmak için gerekli düzenlemeler	34	10	4	8	182	18,38	4

İşletmeler finansal sorunlarının çözümü için öncelikle 1.sırada %22.03 ile uzun vadeli ve düşük faizli kredi sağlanmalı, 2.sırada %21.82 ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişimi için yeni teşvikler getirilmeli, 3. olarak %20.81 ile kredi kullanımında teminat ve diğer formalitelerin en aza indirilmesi, 4.sırada 18.38 ile kredi kullanımında teminat ve diğer formalitelerin en aza indirilmesi ve 5.sırada ise %15.96 ile işletmenin sermaye piyasasından yararlanması için düzenlemeler yapılmalı önerileri yer almaktadır (ağırlıklı ortalamalara göre).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Anket sonuçlarına göre, ekonomik kriz sonrasında KOBİ'lerin finansal yapı ve sorunları şu şekilde özetlenebilir:

120

1. İşletmelerin %26.7'sinde finansal planlama yapılmamaktadır. Oysa finansal planlama geleceğe yönelik hareket biçimini belirlemeyi, politikalar saptamayı ve gözden geçirmeyi amaçlayan bir finansal fonksiyonudur. Ayrıca işletmelerin %57'1'i yalnızca kısa süreli (taktik) planlar yapabilmektedir. Planlamayı geçersiz kılan faktörler ise içinde bulunulan ekonomik koşulların getirdiği döviz kuru, enflasyon ve faiz belirsizliği, yüksek enflasyon, yüksek faiz ve politik istikrarsızlık olarak ifade edilmiştir.

2. İşletmelerin halen %83.3'ünün bir finansman sorunu bulunmakta ve kaynağı ise maliyetlerdeki artış, alacak tahsilindeki gecikmeler, satış karlılığının düşüklüğü ve kredi konusundaki güçlükler olarak sıralanmaktadır.

3. İşletmelerin %36.7'si kredi kullanmakta ve yabancı kaynak sağlamada karşılaştıkları en önemli sorun faizlerin yüksekliği ve vade kısalığıdır. Faizlerin artması ve kredi maliyetinin yükselmesi karşısında yatırım projeleri kısılmakta ve personel azaltılmasına gidilmekte bu durumda da KOBİ'lerin ülke ekonomisine ve istihdama katkıları azalmaktadır.

4. Devalüasyon sonrası işletmelerin borç alacak yapısında, borçlar tarafında artış yaşanmıştır. Ayrıca kredili alımlarda miktar ve vade artmış, kredili satışlarda ise miktar artarken vade ise küçülmüştür.

5. Ekonomik kriz sonrasında devalüasyon, iç talepte daralma yaratarak iş hacminde azalma, alacakların tahsil edilememesine yol açmış ve hammadde fiyatlarının artışı ile üretim düşüşü yaşanmıştır.

Genel olarak bakıldığında KOBİ'ler işletme sermayesi sorunu yaşamaktadır.

KOBİ'lerin gelecek ile beklentileri incelendiğinde ise ;

1. Enflasyon ve kredi faizlerinin daha da artacağı beklentisi bulunmakta, yüzde 63.4 oranında enflasyon rakamının %50'nin üzerinde, kredi faizlerinin ise %55'in üzerinde olacağı tahmin edilmektedir.

2. Yaşanan ekonomik kriz nedeniyle işletme politikalarında değişiklikler yapılmış, özellikle özkaynak artırımı, finansman ihtiyacının düşük tutularak maliyeti düşürücü önlemler alınmış ve üretim kısılmıştır.

İşletmelerin Finansman Sorunlarına Çözüm Önerileri

Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de istihdam sağlama ve yaratmada KOBİ'ler büyük öneme sahiptir. Ancak KOBİ'lerin bu önemine karşılık gerek kendi yapılarından gerekse ekonomik ortamdan kaynaklanan sorunları bulunmaktadır. Bu sorunları ortadan kaldırmak için devlet, toplumun önemli bir kesimini oluşturan KOBİ'lerin sanayi'ye kaynak yaratan, üretime ve istihdama çözüm bulan bir yapı ve işleyiş için gerekli mali ve teknik yardımı sağlamalıdır.

İşletmelerin finansman sorunlarının çözümünde öncelikle ülke düzeyinde mevcut krizin bir kaosa dönüşmesini engelleyecek ve benzer krizleri tekrar yaratabilecek yapısal sorunların çözümünü sağlayacak önlemlerin alınması; kamu bankalarının görev zararlarının tasfiye edilmesi, dış kaynak ve zamanlaması, bankalar yasasının bir an önce çıkarılması, özelleştirme çalışmalarına hız verilmesi gerekir.

İşletmelerin finansman sorunlarına çözüm olarak aşağıdaki önerileri getirilebilir;

1. KOBİ'lere düşük faizli ve uzun vadeli kredi sağlanması: Devlet yardımı, ucuz banka kredisi gibi geleneksel yöntemlerin yanında uzun vadede sermaye piyasasında bölgesel pazarlar oluşturularak yararlanılması,

2. KOBİ'lerin devalüasyon sonrasında kredi borç faizlerinde oluşan artışlara hukuki çözüm bulunması.

3. Halk Bankasının KOBİ yatırım ve işletme kredilerini sağlayan bir banka olarak düzenlenmesi,

4. KOBİ'lerin daha kolay finansman sağlamasına yönelik finans kuruluşlarından ve yeni yatırım araçlarından yararlanmaları için gerekli hukuki yapı oluşturulmalı,

5. Kredi başvurularında teminat sorunun aşılması Kredi Garanti Fonu uygulamalarına ağırlık verilmeli,

6. Kısa ve orta vadede işletme ortak veya yöneticilerinin finansman konusunda yeterli bilgiye olmaları için üniversite-sanayi işbirliğine gidilmeli ve finansal planlama ve denetim konuları üzerinde özellikle durulmalıdır.

7. İşletmelerin karşılaştıkları önemli sorunlardan biri olan alacakların tahsil edilememesi ve borçların geri ödenememesidir. Alacak ve borç yönetimine önem verilmeli, planlama ve bütçeleme çalışmalarına ağırlık verilmeli, bu konudaki yetersizlikler eğitim yolu ile giderilmelidir.

KAYNAKÇA

DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 1997

Avrupa Birliği Bülteni Mayıs, 1996 EURO-Info, 88/EN, <http://www.kobinet.org.tr/kosgebabm/hizmetler/dokumantasyon/AB3> .

DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 1997

Keyder, Nur, "Türkiye'de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları", İşletme-Finans Dergisi, Haziran 2001, s.37-53

Tokat Sanayii ve Ticaret Odası İstatistik Verileri

Hançerlioğlu, Orhan, Ekonomi Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 1985

TCMB İnternet Sitesi, İstatistik Veriler, Dış Borçlar, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgi-bin/fameccgi>

S.CANBAŞ, "Küçük ve Orta sanayi İşletmelerinin Finansal Sorunları ve Türkiye'de ve Avrupa'da Küçük ve Orta Boy Sanayii İşletmelerine sağlanan Finansal Destekler", 3. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Kapadokya, 1989

İTO, "1991 Yılı İstanbul Küçük Sanayi Kapasite Kullanım Araştırması", Yayın No:18, 1992,

122 İSO, "1992 Yılında Küçük ve Orta Boy Sanayii Kuruluşları", Yayın No:10, 1992

KOSGEB, "Türkiye İmalat Sanayinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Profili", KOSGEB Yayınları, 1993